

КРЮКОВА І.О., канд. екон. наук, доцент
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

ПЕРЕРОБНА ПРОМИСЛОВІСТЬ ОДЕЩИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АПК РЕГІОНУ

Розглянуто сучасний рівень виробництва та споживання основних продуктів харчування в Одеській області, досліджено сучасні тенденції розвитку АПК регіону та переробної промисловості, визначено головні проблемні аспекти функціонування аграрних та переробних підприємств.

Ключові слова: переробна промисловість, агропромисловий комплекс, сільськогосподарська сировина, продукти харчування.

The basic aspects of production and consumption of some products in Odessa region are considered in this article. The modern tendencies of development agrarian production complex and some problems agricultural and industrial enterprises activities are analyzed.

Key words: processing industry, agrarian production complex, agricultural raw, foodstuffs.

Вступ. Ефективність розвитку агропромислового комплексу країни та вирішення проблеми забезпечення продовольчої безпеки в значній мірі визначаються механізмом взаємодії промислових і аграрних підприємств. Від стабільності функціонування та розвитку інтеграційних зв'язків залежить стан економіки, розвиток внутрішнього ринку, забезпечення добробуту населення. Питанням підвищення ефективності розвитку АПК та ефективній взаємодії аграрних і переробних підприємств приділялась значна увага таких відомих вчених економістів-аграрників, як Андрійчук В.Г., Валентинов В.Л., Власов В.І., Гайдучський А.П., Дем'яненко М.Я., Зубець М.В., Саблук П.Т., Шпичак О.М. та ін.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження сучасного стану розвитку переробної галузі Одеської області та виявлення основних проблемних питань, які стримують її активний розвиток в ринкових умовах господарювання підприємств і організацій АПК регіону.

Результати. Харчова промисловість України включає понад 22 тисячі підприємств, які представляють близько 20 галузей АПК. До харчової промисловості Одеської області входить м'ясна, молочна, рибна, цукрова, олійножирова, виноробна, лікєро-горілчана, спиртова, макаронна, хлібопекарська, плодоовочево-консервна, кондитерська та деякі інші галузі. В області функціонує значна кількість переробних підприємств, які забезпечують переробку сільськогосподарської сировини і населення Одеської області продуктами харчування.

Переробна промисловість – одна з найбільш розвинених галузей економіки країни, яка забезпечує близько 14,3% грошових надходжень у загальному

обсязі реалізованої продукції України. Крім того, харчова промисловість займає одно з перших місць за обсягом інвестицій в економіку України. Станом на 1 січня 2009 року в галузь було вкладено понад 1 млрд. доларів США [3].

Виробництво сировини для переробних підприємств Одещини забезпечують 954 аграрних підприємства різних організаційно-правових форм господарювання. Крім того, в межах області функціонує 6255 фермерських господарств.

Наукові дослідження природно-кліматичних та економічних умов розвитку аграрного виробництва Одеської області сприяли виділенню в її складі чотирьох мікрзон виробничої спеціалізації:

1. Північно-стєпова мікрозона (сім адміністративно – аграрних районів), для якої характерною є зерно-скотарська спеціалізація з розвинутим виробництвом технічних культур.
2. Центральнo-стєпова мікрозона (сім адміністративних районів) – зерно-скотарська спеціалізація з розвинутим свинарством.
3. Приміська мікрозона (три адміністративних райони) - овоче-молочний виробничий напрямок з яєчним птахівництвом.
4. Південно-стєпова (дев'ять районів), виробничий напрям якої – зерново-скотарський з розвинутим виноградарством та овочівництвом.

Як свідчать проведені наукові дослідження, обсяги виробництва сільськогосподарської сировини в аграрних формуваннях Одеської області мають тенденцію до зростання.

В 2007 р. господарствами Одещини було вироблено: 1262,8 тис. т зерна; 63,2 тис. т цукрових буряків; 112,2 тис. т насіння соняшнику; 241 тис. т овочів; 142,5 тис. т винограду; 50,7 тис. т м'яса в живій вазі; 411,9 тис. т молока; 383,1 млн. шт. яєць.

Незважаючи на позитивну динаміку зростання обсягів виробництва сільськогосподарської сировини, рівень споживання продуктів харчування населенням постійно знижується.

Для України питання забезпечення продовольчої безпеки країни є першочерговим. Маючи найкращі природно-кліматичні ресурси в Європі, рівень споживання населенням продуктів харчування за роки незалежності країни постійно знижується (табл. 1).

Розмір споживання основних продуктів харчування населенням України та Одеської області

Види продуктів харчування	Норма споживання	Україна		Одеська область	
		1990 р.	2007 р.	1990 р.	2007 р.
М'ясо та м'ясопродукти, кг	80,0-85,0	68,2	42,0	70,1	34,9
Молоко та молокопродукти, кг	360,0-380,0	373,2	234,7	356,4	217,7
Хлібопродукти, кг	110,0	141,0	119,5	109,0	117,8
Овочі, кг	107,0	105,2	126,7	83,3	130,6
Цукор, кг	26,0-27,0	50,0	39,5	50,9	41,4
Олія, кг	7,0	11,6	13,6	11,5	14,0

Як свідчать розрахунки, обсяги споживання м'яса та м'ясопродуктів, молока населенням Одещини в середньому на 40-50% менше за встановлені нормативні потреби. Поряд з цим населення більше споживає хлібопродуктів, цукру та олії. В порівнянні з обсягами споживання продуктів харчування в європейських країнах можна відзначити, що раціон українців відрізняється від раціону мешканців інших країн. Якщо європейець забезпечує свої потреби в основному за рахунок м'яса, молока, риби, овочів і фруктів, то українці – за рахунок хліба та картоплі [1].

Істотну роль у обласному виробничому олійножировому комплексі відіграють Одеське ТОВ «Маслоекстракційний завод», ЗАТ «Іллічівський маслоекстракційний завод», ВАТ «Одеський олійножировий комбінат». Відомими представниками виробництва алкогольних напоїв, шампанських вин, мінеральних вод та прохолодних напоїв є: ЗАТ «Лікєро-горілочний завод», ЗАТ «Одеський коньячний завод», ЗАТ «Завод шампанський вин», ЗАТ «Одесавинпром». Розвинута мережа з переробки овочів та фруктів – ЗАТ ВО «Одеський консервний завод», ВАТ «Консервний завод Іллічівський», з

виробництва кондитерських виробів - ЗАТ «Комбінат». Значними виробничими потужностями з переробки цукрових буряків представлені ВАТ «Котовський цукровий завод», ЗАТ «Заплавський цукровий завод» та ін. Борошномельна промисловість представлена дочірнім підприємством ДАК «Хліб України» «Одеський комбінат хлібопродуктів» та дочірнім підприємством Держкомрезерву України «Куліндоровський КХП».

За останні роки переробні підприємства області збільшили обсяги виробництва ковбасних виробів, соків, овочевих консервів, масла вершкового, круп, горілки, коньяку, вина. Поряд з цим значно скорочуються обсяги промислової переробки м'ясних напівфабрикатів, рибних консервів, борошна, цукру-піску, макаронних виробів (табл. 2). В значній мірі це обумовлено скороченням обсягів сільськогосподарської сировини, які аграрні формування реалізують переробним підприємствам. В 2007 р. аграрними формуваннями було реалізовано переробним підприємствам 2,4% зерна; 4,7% насіння соняшнику; 30% худоби та птиці в живій вазі; 75,1% молока.

Таблиця 2

Обсяги переробки підприємствами харчової промисловості Одеської області, тис. т

Види продукції	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2007 р. до 2005 р., %
Яловичина і телятина	2,2	2,1	1,9	86,4
Свинина	2,0	1,7	3,0	150,0
Ковбасні вироби	8,2	8,6	10,4	126,8
Напівфабрикати м'ясні	1,0	0,5	0,3	30,0
Рибні консерви	8,7	6,9	4,9	56,3
Соки фруктові	111,8	146,4	204,1	182,5
Овочеві консерви	24,0	24,0	29,9	124,6
Олія нерафінована	94,5	128,1	192,9	В 2,0 рази
Молоко	17,5	15,2	18,6	106,3
Масло вершкове	2,6	3,7	3,3	126,9
Сири	2,2	2,7	2,7	122,7
Борошно	157,1	147,7	122,5	77,9
Хлібулочної вироби	114,3	107,9	103,1	90,2
Крупи	3,1	3,0	4,8	154,8
Цукор-пісок	169,3	107,9	80,9	47,8
Макаронні вироби	2,4	1,8	1,6	76,2
Горілка, тис. дал	2223	2612	1956	87,9
Коньяк, брендї, тис. дал	601	652	732	121,8
Вино виноградне, тис. дал	3919	4660	4661	118,9

На сучасному етапі розвитку харчової промисловості Одеської області та агропромислового комплексу в цілому існує ряд проблемних питань. Одним з перших є низький технологічний рівень оснащення виробництва як аграрних, так і переробних підприємств. Незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників призводить до скорочення обсягів застосування мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, біодобавок та стимуляторів росту тварин, що відповідно, відображається на показниках технологічної ефективності сільськогосподарської сировини. Низький рівень технологічної оснащення підприємств переробної промисловості призводить до підвищення собівартості, зниження якості продукції та рівня конкурентоспроможності її на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вступ України до СОТ об'єктивно вимагає урахування принципів вільної торгівлі та необхідність впровадження систем управління якістю на вітчизняних підприємствах. Сучасні акти якості та безпеки харчових продуктів, що вироблені в Україні, стандарти якості та процедури відповідності не відповідають вимогам ЄС, а й відповідно необхідним є перегляд санітарних норм та правил, що існують у відповідності зі змінами, що відбуваються в світовому законодавстві і в Європейському союзі.

Вирішення проблеми підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної харчової продукції можливо за рахунок переходу виробництва на інноваційну модель розвитку. Сучасні економісти пропонують перехід до доктрини «розвитку на випередження», в основу якої має бути покладена інноваційно-технологічна модель, що ґрунтується на активному стимулюванні інноваційної діяльності та використанні потужного людського капіталу [2].

Значною проблемою, яка існує між аграрними та переробними підприємствами та заважає процесу посилення інтеграційних зв'язків між ними, залишається проблема ціноутворення на сільськогосподарську сировину. Як показують дослідження, ціни на продукцію у разі її реалізації переробним підприємствам в середньому на 8-10% перевищують рівень середньореалізаційних цін. Зокрема, це стосується таких видів сировини, як молоко, м'ясо в живій вазі. Зерно, насіння соняшнику, овочі аграрні формування реалізують комерційним структурам, де ціни реалізації на 5-15% вище, ніж за іншими каналами реалізації. Найбільш вразливим відносно вступу України до СОТ виявився бурякоцукровий

підкомплекс. Зношеність технологічного обладнання переробних заводів, що обумовлює високу собівартість цукру, змушує переробні підприємства встановлювати низькі закупівельні ціни на цукрові буряки для аграрних виробників, що в свою чергу, зумовлює збитковість виробництва цукрових буряків та скорочення посівних площ.

Головна проблема в сфері збуту продукції сільськогосподарського призначення залишається в сфері формування ефективної інфраструктури аграрного ринку. Для розв'язання цієї проблеми в 2004 р. Президент України видав Указ «Про заходи щодо розвитку аграрного ринку». В результаті така інфраструктура в основному була створена. На сьогодні, в Одеській області створено 10 агро-торгових домів, 35 виставок-ярмарок, 21 сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, 386 заготівельних пунктів та 7 аукціонів. На сучасному етапі розвитку аграрного ринку відбулось організаційне становлення ринкової інфраструктури. Надалі потрібно забезпечити її кількісне та якісне наповнення товаропотоками сільськогосподарської сировини. В такому випадку аграрні виробники матимуть гарантовані канали збуту продукції, а переробні підприємства – гарантовані обсяги сировини.

Висновки. Ефективний розвиток харчової промисловості Одеської області має бути забезпечений тільки в контексті реалізації комплексної програми розвитку агропромислового комплексу регіону в цілому, при створенні ефективної системи взаємовідносин на всіх рівнях АПК: сільськогосподарські товаровиробники – переробні підприємства – ринкова інфраструктура. При цьому підвищення результативності господарювання всіх суб'єктів АПК та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції можна досягти лише за рахунок переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку підприємств всіх сфер АПК. Джерелами фінансування інноваційної діяльності можуть стати венчурні фірми, регіональні бюджети та кошти спеціалізованих державних фондів, кошти юридичних і фізичних осіб, іноземні інвестиції. Головне завдання обласних держадміністрацій постає у створенні сприятливих умов розвитку інвестиційної діяльності в межах регіону та стимулюванні ділової активності в сфері залучення коштів і здійснення інноваційної діяльності та наукових розробок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Власов В.І. Оцінка споживання основних харчових продуктів в Україні / В.І.Власов., Г.В.Ткач, Б.В.Духницький // Економіка АПК. – 2008. - № 10. – С. 3-8.
2. Зубець М.В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва / М.В.Зубець, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук // Економіка АПК. – 2008. - № 12. – С. 3-9.
3. Сандул О. Економічна стратегія галузі / О. Сандул // Харчова і переробна промисловість. – 2009. - № 1(353). – С.4 -7.
4. Статистичний щорічник Одеської області за 2007 р.

